

ADORJÁNI ORSOLYA

A „kütyüvilág” nemzedék olvasóvá nevelése óvodás kortól

ABSZTRAKT

A tanulmány a mesélés, meseolvasás és mesehallgatás témáját járja körül, amelyet a digitális világ adta lehetőségek vibráló képekre cserélnek. A 21. század pedagógusainak adott minden eszköz, tudás ahhoz, hogy meghatározott körülmények között a gyermekek fejlődését támogatni tudják. E tanulmány szeretné felhívni a figyelmet a meseolvasás és mesehallgatás fontosságán keresztül az olvasóvá nevelés helyes folyamatára. A romániai óvodapedagógusok a *Koragyermekkori nevelés curriculum*a elnevezésű hivatalos nemzeti alaptanterv szerint látják el feladataikat, mely dokumentum tartalmazza azt is, hogy hogyan tervezzik és szervezzék tevékenységeiket az óvodában. Egy országos projekt keretein belül az óvodákban kötelező minden nap mesélni a gyermekeknek, hiszen az olvasást a leginkább nevelő hatású tanulási tevékenységként tartjuk számon. A tanulmányban összehasonlítom a meseolvasást, mesehallgatást a számítógéppel segített oktatással; a gyermek belső képalkotásának képességét a képernyőkön keresztül kapott kész képekkel; illetve azok fejlesztő és romboló hatásait. Ezáltal keresem a választ arra a kérdésre, hogy új módszerek kellenek-e ahhoz, hogy a mai „kütyüvilág” nemzedékét élményben részesítsük, vagy maradjunk a hagyományos módszereknél, és ezekkel közvetítsük hagyományos értékeinket.

Kulcsszavak: olvasóvá nevelés, mesemondás, digitális világ, képernyő

Bevezetés

Kis korom óta a népi kultúra, a népmese, a népi gyermekjátékok, a népdalok és a néptánc olyannyira az életem részévé váltak, hogy mindig is úgy éreztem, hogy mindezt tovább szeretném adni a jövő nemzedékének. Közel négy éve mint óvodapedagógus és népi játszóház foglalkozásvezető, lehetőségem van közvetíteni mindazokat az értékeket, amelyeket elsajátítottam, megtanultam és máig tanulom. A hobbim a hivatásommá vált, ami által számomra mindennapos kihívást jelent a hagyományos értékek átadása. Eddigi tapasztalataim sze-

rint látom, hogy az óvodás gyermekekkel való kommunikáció egyik fontos csatornája a mese. Ahogyan Kádár Annamária fogalmazta: „A mese egy biztonságos értékrendszer kialakítását segíti elő: tiszteletre, szeretetre, kitartásra, önmagunk iránti hűségekre nevel.”¹

Jelen tanulmány célja feltárni a romániai *Koragyermekkori nevelés curriculum*a nevű hivatalos, nemzeti alaptanterv által kapott információkat a mesélésről – amelyek a mese idejét, helyét, előadásmódját és feldolgozását tárgyalják –, és ennek összefüggését a számítógéppel segített oktatással. E mellett célom válaszokat keresni arra,

hogyan alapozzuk meg az olvasást a „kütyüvilág” nemzedékénél úgy, hogy minél kevesebbet kapjanak a digitális világ által nyújtott romboló hatásokból; valamint, hogy feltárjam, milyen kihívással néz szembe a 21. századi pedagógia, hogyan kezelje a képernyőhasználat kérdéskörét, mit kellene megőrizni vagy újítani.

Tisztázom a mesekor, az olvasáspedagógia és az olvasóvá nevelés fogalmát, annak tekintetében, hogy közelebb kerülünk a tanulmány kérdéskörének megválaszolására.

Mesekor

A gyermeket általában óvodáskorban kezdi érdekelni a mese. 4–5 éves korban megtanulja, elsajátítja a mesehallgató magatartást. Ebben a korban már igényli, hogy ne csak képeskönyvekkel, hanem a képek mellett rövid szöveggel is rendelkezzen a mesés könyv. Amikor a felnőtt felolvassa a mesét, a gyermek hallgatja, és próbálja megjegyezni a hallottakat. Ebben a korban a gyermek életének részévé válik a folyamatos mese, amellyel próbálkozik: kinyitja, egyedül lapozza a könyvet; rámutat egy képre, ami előhívja a hozzá tartozó szöveget. Így próbál „olvasni és mesélni” az óvodás.²

Később kedvenc meséi lesznek, amelyeket újraolvasat, illetve ő is mesélni fog a felnőttnek. Általában azokat a meséket kedvelik az óvodás korú gyermekek, amelyeknek tetszik a története, amelyekben hasonlít rá a mesehős vagy egy családról szól. A saját életével összehasonlítja a mesét és a már megtörtént eseményeket újra és újra átéli. Ezáltal fejlődik az emlékezete: a megőrzés és a felidézés folyamata. Bizonyos értelem-

ben a gyermek mielőtt megtanulna olvasni, már olvasóvá válik.³

A mese a gyermek életében három korszakot ölel fel. Pontosabban három korszakra oszthatjuk a gyermek és a mese találkozását. Ennek fő oka az életkori sajátosságok szerinti felosztás. Tehát beszélünk mesekor előtti szakasról, a mesekorról és a mesekor utáni szakasról. Ahogyan a gyermek cseperedik, úgy változik az igénye, a mese feldolgozására való képessége.⁴

Mindent az alapoktól kell kezdeni felépíteni, így kezdődik a gyermek élete a mesekor előtti szakasszal. A mesekor előtti szakasz a 0–4 éves korosztályt foglalja magába. Ebben a szakaszban még nincs kifejlődve a kettős tudat. Több tanulmányban olvasható, hogy már az anyaméhben cseperedő gyermeknek is lehet mesélni. Ezzel megalapozzuk a mesekort, hiszen ebben a szakaszban nem a mese mondanivalója, hanem a mesélés dallama, ritmusa fogja meg a gyermeket. 2–4 éves korban a gyermeknek nincs szüksége olyan mesékre, amelyekben megjelennek a rossz és jó szereplők és segítőtársaik. Ebben a korban a gyermeknek olyan történeteket kell újramesélni, amelyek hallatán felismeri önmagát és környezetét. Ehhez a meséléshez nem kell mesekönyv, kitalált történet. Egyszerűen az aznap történeteket kell többször elmesélni, leírni számára a környezetet, hogy merre járt, kivel és mivel találkozott.⁵ Jákob szerint is arra van szüksége a 2–4 éves korosztálynak, hogy mi magunk találjunk ki történeteket, illetve kiegészíti, hogy a legjobb ezeket a történeteket folytatásként mesélni figyelve arra, hogy a történeteknek derűs, vidám hangvétele legyen. A mesekor előtti történetek boldog és ép világot közvetítsenek a gyermek felé,

felelevenítve a gyermek játszadozását és környezetét. Így a gyermek az azonosulás folyamatán keresztül egy szeretetteljes, költői formában éli meg a körülötte levő világot, amely bizalmassá formálódik.⁶

A gyermek 4–5 éves korában már igényli azokat a meséket, amelyek a rossz és hazug farkasról, a jó és alázatos kecskegidáról szólnak. Ebben a korban fellép a polarizáció iránti igény, a szimpátia és az antipátia érzése a szereplők felé. Az ötéves kor egy átívelő szakasszá is válhat, hiszen nem minden ötéves gyermek áll készen az ilyen mesék befogadására. Egyéntől függ, hogy a gyermek mikor érett meg a polarizációra. A mesék által nyújtott színes világ bevezeti a gyermekeket az érzelmek világába, hiszen, ha a gyermeki lélek nem kapja meg a mesei táplálékot, akkor érzelemszegénnyé, mozgékony és eleveenség nélkülivé válik.⁷

Tehát abban az esetben, ha a gyermek 4–5 éves korában készen áll és igényli a polarizációt, akkor kijelenthetjük, hogy ebben az életszakaszban lép be a mesekorba. A polarizáció azt jelenti, hogy a mesei világban egyidejűleg jelenik meg a jó és a rossz, így a gyermek is egyidőben érzékelheti a két fél feszültségeit. A mesekor egészen 8 éves korig tart. Ebben a szakaszban alakul ki a gyermek sajátos mesehallgatási viselkedésmódja, pontosabban a kettős tudat. A gyermek képes két tudatszinten mozogni, ahogyan ezt a felnőttek is teszik, amikor olvasnak, vagy színházi előadást néznek. Tehát úgy éli bele magát a mese történéseibe, hogy közben nem veszíti el a kapcsolatát a külső világgal. Még minden mesét elhisz, valóságosnak érzi, de mégis érzékeli, hogy a mese, az mese és a valóság, az valóság. A

kettős tudatnak feszültségteremtő, feszültséghordozó és egyben feszültségvezető hatása is van. Mindez azért jön létre, mert maga a mesehallgatás bizonyos értelemben passzivitást vár a gyermektől, így maga a fizikai tétlenség is von maga után egy bizonyos fajta feszültséget, amely hozzájárul ugyanakkor a képzelet megmozgatásához.⁸

A gyermek belső képi világához hozzáad a természettel való érintkezése, kapcsolata, a vidéki élet ajándékforrása, amely előnyt jelent számára. Viszont azokra a gyermekekre is kell gondolni, akik városi környezetben nőnek fel. Az egyik belső képi tabló a pillangók röptét, a virágok, moha, fenyves illatát, a másik tabló pedig a közlekedést, reklámok képeit tartalmazza. Jákob tapasztalatai szerint a gyermek a kinti szabad természetéből egészséges képeket gyűjt be, ebből következik, hogy minél városibb egy környezet, annál sivárabbak lesznek a képek, sivárabb lesz a gyermeki lélek tápláléka. A mesék segítenek abban, hogy a városban felnövő gyerekek is változatos képekkel, fantáziadús világgal rendelkezzenek, mivel ebben a korszakban játssza a legfontosabb szerepet a mese a fantáziavilág gazdagításában. A 4 és 8 év közötti gyermekek számára felbecsülhetetlen belső képi anyagot biztosítanak. A kisebb történetek, mesék, melyek elevenebbé tehetik a kettős tudat belső, vagyis második képi világát, ami a gyermek lelkét táplálja, még abban az esetben is, ha elég sivár városi környezettel van körülvéve nap mint nap.⁹

A kettős tudat kialakulása után is teljes mértékben hisz a csodákban a gyermek, ugyanakkor nyolcéves kora után már csak azt képes befogadni képzeletébe, amelyet hitelesnek vél. Ezt követően lezárul a me-

sék korszaka és következik a mesekor utáni szakasz. Megjegyezném, hogy ez nem azt jelenti, hogy a 8–12 éves kor közötti gyermekeket többé nem érdekli a mese, csak ebben a korszakban már túl sokat tudnak a világról ahhoz, hogy a valóságtól teljesen elrugaszkodjanak. Ebben a szakaszban már csak azokat a történeteket tudják befogadni, amelyeket lehetségesnek tartanak, így a csodás mesei fordulatokat felváltják a mítoszok, legendák, mondák, regények és a Biblia világa.¹⁰

Mesepillanatok segítése vagy akadályozása a digitális világ adta lehetőségekkel

Úgy gondolom, hogy óvodapedagógusként oda kell figyelnünk a koragyermekkori nevelés céljaira, melyek a romániai oktatásban olyan fejlődési területeket jelölnek mint a fizikai fejlődés, egészségi állapot és személyes higiénia; a társas-érzelmi fejlődés; a kognitív fejlődés és a környező világ megismerése; a tanulási képességek és attitűdök; illetve a nyelvi-kommunikációs fejlődés, az írás-olvasás megalapozása, amelyek mind összefüggnek egymással.¹¹

Jelen tanulmányban a romániai *Koragyermekkori nevelés curriculumában* feltüntetett nyelvi-kommunikációs fejlődés, az írás-olvasás megalapozása elnevezésű fejlődési területet veszem alapul, amelyből kiemelem az olvasás megalapozását. Óvodai szinten kommunikációs helyzetekben, illetve a könyvek általi tapasztalatszerzés során találkozhat a gyermek az olvasással. Az alaptanterv szerint az óvodapedagógusoknak minden nap feladatuk időt szánni a *Mesepillanatok* foglalkozásokra, amelyre

a nap bármely időszakában lehetőségük van. A Curriculum azt sem határozza meg, hogy a mese szövegét elmeséli vagy olvassa az óvodapedagógus, ő választhatja ki a mesélés módszerét. A Mesepillanatok nemcsak az óvónő meséjéből állhat, hanem a gyermek újrameseléséből vagy kommunikációs gyakorlatként élményei megosztásából is, amelynek célja az összefüggő szöveg alkotása. A Mesepillanatok az olvasóvá nevelés mozzanata, hiszen a Curriculum az olvasást a legelterjedtebb tanulási tevékenységnek nevezi, amelynek nevelő hatása van a gyermek fejlődésére.¹²

Barabási és Stark a mesét főként a tapasztalati területek szerinti tevékenységek megvalósítási módjaként tárgyalják. Itt megjelenik az óvónő meséje, a gyermekek által alkotott mesélés és az újrameselés is. A mesélést nem külön mozzanatként kezelik, ahogy azt a Curriculumban olvashatjuk, hanem négy különböző tapasztalati terület tanulási tevékenységénél is megtalálhatjuk. A következő tanulási tevékenységekkel tervezi az óvodapedagógus a napirendet, amelyeknek a mesélés is egy megvalósítási módja lehet: anyanyelv, román nyelv, környezetismeret és közösségi nevelés.¹³

Az óvónők különböző nevelési környezetet alakítanak ki minden nap a gyermekek számára, amelyeket központoknak vagy sarkoknak nevezünk. Az olvasáshoz a legmegfelelőbb kialakítható nevelési környezet a Könyvtár központ. A többhetes projekthez vagy a heti témához kapcsolódva szervezi meg az óvónő a központokat is, tehát minden harmóniában van egymással.¹⁴

A Curriculumhoz tartozik egy segédanyag is, amelyben ajánlásokat és további

információkat kap az óvodapedagógus arról, hogy milyen eszközöket használjon, hogyan vonja be a technológia és multimédia által rendelkezésére álló eszközöket is akár a Könyvtár központban. Az ajánlások szerint az óvónőnek olyan légkört kell ezen a helyen teremtenie, amely a speciális eszközök által egyszerre oktató, kulturális, aktív és ösztönző hatással bír a gyermekek számára. Ilyen eszközök a könyvek, füzetek, újságok, folyóiratok, füzetek, íróeszközök, képek és képes-játékok, CD, DVD és a lejátszáshoz szükséges TV és számítógép. Mint egy közönséges könyvtárban, itt is fontos a csend és a könyvek jelenléte. Az óvodában is egy csendesebb sarkot kell kiválasztani, ahol jól látható helyre vannak kirakva az aktuális könyvek – életkornak megfelelően, maximum 10 könyv elegendő –, amelyeket a gyermekek nézegethetnek.¹⁵

Ezt követően a Curriculum segédanyaga tárgyalja a Könyvtár központ és a technológia eszközei közti összefüggéseket, meghatározott körülmények között. Felhívja a figyelmet arra az esetre, ha néznénk egy képet vagy videót TV vagy számítógép segítségével. Ha az óvónő szükségesnek tartja, akkor időtartam szempontjából rövid, általa gondosan megszervezett és megtervezett tevékenység része lehet egy kép vagy videó. Tehát „a TV-t a gyerekek tudásának kiegészítésére kell használni, nem pedig a csoportszobában végzett tevékenységek versengő elemeként, rajzfilmnézés céljából”¹⁶. A segédanyag szerint napjainkban mivel a számítógépes ismeretek használata szinte elengedhetetlen, ezért a szülők többsége egyetért abban, hogy ha minél hamarabb elkezdik a számítógép használatát a gyermekek, abból előnyük származhat. Mindezt

számítógéppel segített oktatásnak nevezik, amely serkenti a gyermek érdeklődését új dolgok iránt, hiszen „a számítógép képernyője minden korosztályt lenyűgöz”¹⁷, a mozgóképek által kapott ismeretek más-ként fognak beépülni a már meglévőkhöz. Sőt, még felsorolják szakértőkre hivatkozva, a számítógép használatának hét előnyét óvodás korban.¹⁸

A segédanyagot szerkesztők mindenképp fel akarták hívni a figyelmet a számítógéppel segített oktatásra, hogy bátran használják az óvónők a rendelkezésükre álló eszközöket. Leírnak megszabott körülményeket, felhívják a figyelmet arra, hogy a cél ne a rajzfilmnézés legyen, mégis előnyként tekintenek arra, ha a számítógéppel segített oktatás már óvodás korban elkezdődik. A segédanyagot tekintve a következő előnyökről beszélünk: „a gyermek tanulja és gyakorolja a térbeli és logikai készségeket, felkészül a jövőbeli számítógéphasználatra, növeli az önbecsülést és önbizalmat, növeli a problémamegoldó képességet, serkenti a nyelvi megértést, javítja a hosszú távú memóriát és gyakorlás által fejlődik a finommotorika”¹⁹.

Az előnyök mellett az óvodáskori számítógép használat hátrányait is említik, főként azokat az eseteket célozzák, amelyek otthon fordulhatnak elő. Elsőként a gyermekek testi egészségére való hatása és más fejlődési problémákra mutatnak rá, amelyek abból adódhatnak, hogy otthon a bútorzat mérete és a számítógép elhelyezése ritkán igazodnak a gyermekhez. Hiszen egy óvodás gyermek mozgásszervi rendszere még nincs teljesen kifejlődve. A számítógép előtt eltöltött hosszabb idő eredményezi, hogy a nyakuk kicsavarodik, a csuklójuk

megfájdul. A gyermek testi egészségére irányuló problémák mellett arra az esetre is felhívják a figyelmet, ha a szülők a számítógépet bétiszitterhelyettesítőként²⁰ vagy elektromos bétiszitterként²¹ használják. Vagyis a gyermeket a számítógép előtt hagyják felügyelet nélkül, mindenféle korlátozás, irányítás hiányában. A Curriculum nem ajánl erre megoldásokat, több hátrányt nem sorol fel, viszont közzéteszi egy nemzetközi felmérés részleges eredményeit. A felmérés²² az óvodai, túlzott technológia-használat hatásairól szól, amely során egyes következtetésekre jutottak. Elősegítette a tanulási eredményeket, de megemlíti, hogy negatív hatásokat is észleltek, amelyeket nem írtak le. A szervezet pedig azt következtette, hogy „a mély, fogalmi megértés és a magasabb rendű gondolkodás kialakítása szándékos interakciót igényel tanár és gyermek között, és a technológia néha elvonja a figyelmet ettől az értékes emberi szerepvállalástól”²³.

E kapcsán Uzsalyné Pécsi Rita neveléskutató is felhívja a figyelmet, a *Fejlesz vagy rombol?* című könyvében és előadásában arra – februárban Szovátnán volt szerezcsém részt venni az előadáson –, hogy a képernyő bámulása közben a gyermek agya transzban van. Az előadásában kutatások eredményeit osztotta meg velünk, amelyek főként az agy, az idegrendszer és a képernyő találkozásáról szólnak. Szeretném összehasonlítani a kutatások eredményeit azokkal az információkkal, amelyeket a romániai óvodapedagógusok kapnak a Curriculum által. Az összehasonlítással megpróbálom olyan lehetséges válaszokat megfogalmazni, amelyek segíteni fognak az óvodapedagógusoknak és azon szü-

lőknek, akiknek óvodás korú gyermekeik vannak, abban, hogy mit is kezdenek a digitális világgal. Milyen mértékben van szüksége egy óvodás gyermeknek az új módszerekre, a digitális eszközökre? Hogyan vezetjük el a „kütyüvilág” nemzedékét az olvasáshoz, az olvasóvá neveléshez?

Uzsalyné Pécsi Rita az alapoktól indul, a számítógépet mint terméket szemléli, amelyre nincsen ráírva, hogy milyen hatásai lehetnek az idegrendszerre, ha nem megfelelően, célszerűen használják. A 0–3 éves korú gyermekeknek még nincs kialakulva az idegrendszerük, ezért a szülők feladata elősegíteni a gyermek fejlődését, vigyázva, hogy csakis olyan hatások érhék, amelyre szüksége van. Ebben az életszakaszban könnyű elkövetni az első hibát azaz, hogy képernyőt tartunk a gyermek elé, ugyanis mindenki azt hiszi, hogy ilyenkor a gyermek agya koncentrálna, pedig közben, amint már említettem: az agya transzban van. A képernyőbámulás könnyen hozzájárul ahhoz, hogy a gyermek függő legyen. Pécsi az Amerikai Pszichiátriai Társaság 2000-ben végzett kutatásának eredményét is megosztja, amely szerint „hároméves korig egyáltalán ne adjanak okoseszközt a gyerekek kezébe, mert visszafordíthatatlan idegrendszeri károsodást okoz”²⁴. Ahogy a Curriculumban is olvasható: ne használjuk rajzfilmnézéshez a számítógépet, ezt erősíti meg az amerikai kutatás is. Romániában hároméves korban kezdik a gyermekek az óvodát, ez előtt vagy otthoni vagy bölcsődei nevelésben van részük. Véleményem szerint a „kütyüvilág” nemzedékének nevelőivel, akik felelősek a gyermek első pár évéért, mindenképpen meg kellene osztani az ilyen és ehhez hasonló információkat.

A tanulmány célcsoportja az óvodás korosztály, vagyis a 3–6 éves kor közötti gyermekek. Ebben az időszakban az idegrendszer még mindig nincs teljesen kifejlődve, a neveléskutató ki is emeli előadásában, hogy ebben az életszakaszban azt várjuk, hogy a gyermek iskolaérett legyen. Ebben a korban a gyermek számára a legfontosabb a mozgás, főként a nagymozgások és a fizikai tapasztalatszerzések. Itt ki is térünk az olvasástanulásra, hiszen ahhoz hogy az iskolában a gyermek képes legyen megtanulni olvasni, arra van szüksége, hogy tudjon fűzni, válogatni, homokozni, pödörni, hajtogatni, húzni-vonni, stb. Ezek mind elősegítik az olvasási pályák kialakulását az idegrendszerben. Egyszóval a finommotorika fejlesztése az egyik legnagyobb feladat az óvodapedagógusok számára.²⁵

Pécsi magyarországi mérések eredményét is megosztja, amely szerint a gyermekek naponta 3–4 órát töltenek a képernyő előtt,²⁶ noha a 3–6 éves korosztály képernyőhasználatának mértéke naponta maximum 30 perc kellene hogy legyen, mivel ebben a korban még mindig túl sok az az információ, amely a képernyőn keresztül árad, a gyermeki agy nem képes felfogni mindezt. Itt ismét visszacsatolok a Curriculumban olvasható előírásokra, amely szintén azt javasolja, hogy ne használják a szülők bébiszitterként a számítógépet.

Mesepedagógia

A mesepedagógia a mese által történő nevelést jelenti. A nevelést, tudásátadást pedig a naponta rendszeresen ismétlődő meséléssel érhetjük el. Mindez összekapcsolható az érzelmi neveléssel, az EQ-fejlesztéssel.

A gyermek a mesék során különböző érzelmekkel ismerkedik meg, amelyeket felidéz későbbi tapasztalatai során és újra átéli őket. Hecker-Réz és társai felhívják a figyelmet az érzet és az érzés közti különbségre, illetve ezek összekapcsolódására: „Az érzet olyan külső fizikai inger hatására keletkezik lelkünkben, melyet a megfelelő érzékszerv közvetít. Az érzés ezzel szemben bennünk támad, és kellemes vagy kellemetlen színezete van. Az érzetek és érzések összekapcsolódva nyomot hagynak a lélekben. Ez a lenyomat az emlékkép”.²⁷ Az emlékkép lehet például egy épület, amelyet visszaidézhet a gyermek, viszont az érzelem segít élményekkel gazdagítani a lelkét.

Olvasóvá nevelés

Benedek Elek egyik híres gondolatával élve: „valamint a házat is alulról kezdik építeni, azonképpen a magyar irodalom olvasóközönségének nevelését is alul, a gyermekekénél kell kezdeni.”

Mint már említettem, óvodás korban fejlődik a képzelet, és ezzel együtt fejlődnek a képzelet alkotta belső képek is. Belső képekre minden embernek szüksége van, amelyek az olvasás hatására formálódnak. Az óvodások esetében, akik még nem tanultak meg olvasni, a mesemondás, a meseolvasás, illetve a mesefelolvasás fejleszti a belső képek kialakulását, az ún. „belső mozi”.²⁸

A pszichológia elaborációnak, feldolgozásnak nevezi a belső képalkotás képességét. Az ember belső képek segítségével képes feldolgozni a feszültségeit, szorongásait, vágyait vagy dühét. Így működik a belső kép, a „belső mozi” a kisgyermeknél is. Belső képnek nevezhetjük az álmoképeket,

a nappali ábrándozásokat, emlékezéseket, töprengéseket. Minden kisgyermeknek szüksége van az elaborációra, hiszen sok érzellemmel rendelkeznek, amit belső képek által tudnak feldolgozni.²⁹

A gyermek képzelete az irodalom hatására gazdagodik, ezáltal megismerkedik az emberiség kultúrkincseinek remekműveivel, a hagyományoknak köszönhetően fennmaradt örökségekkel. Az irodalmi művek segítenek feldolgozni a gyermek tudattalan félelmeit, szorongásait, vágyait. Hiszen a gyermek még nem képes megfogalmazni az érzéseit, csupán közvetett módon fordulhat elő félelmének megfogalmazása – fél a sötétségtől, valamilyen állattól –, így az egyetlen félelem- és szorongásoldó eszköz a mese.³⁰ Emellett, amikor a gyermek bekerül a mese világába – rohanó cselekmény, magával ragadó nagy képek –, egy morális, tanulságos nevelésben részesül.³¹

A tanulmány a mesélésre, mesemondásra összpontosul az óvodában, tehát az óvodapedagógus feladatkörét emeli ki a Mesepercek mozzanataiban. Azonban az olvasóvá nevelés témakörnél elengedhetetlen megemlíteni a szülőt, akire ugyanúgy felelősség hárul. A szülő számára a meseolvasás egy családi, minőségi szülő-gyermek kapcsolat megalapozása. Egy meghitt pillanat, amikor a szülő egy egész életre szóló bensőséges kapcsolatot alakíthat ki gyermekével. A mesélés légköre kiszakítja a gyermeket a rohanó, lélektelen világból, és lelki feltöltődést nyújt neki. A gyermekben kialakult mintát, modellt befolyásolja a mesemondás gyakorisága és hangulata, hiszen utánózni fogja szüleit. Több kutatást végeztek, amelyekben már az 1990-es évek elejétől kimutatták, hogy egyre kevesebb szülő

olvas mesét gyermekének, nem beszélve az egészségesnek tartott, mindennapos meseolvasásról. Tehát ismét a pedagógus kötelezettségeiről beszélünk, akinek feladata felvilágosítani a szülőt a meseolvasás fontosságáról. Emellett információkkal láthatja el a szülőket a meseolvasás módjáról, a meseválasztásról, illetve az olvasottakról való beszélgetésekről. Ehhez természetesen a pedagógusnak is olvasó, olvasást és irodalmat szerető embernek kell lennie.

Nem csak a nyelvi, az értelmi és a pszichés képességekre van hatása a mesének, hanem képes megszerettetni a gyermekekkel a későbbi meseolvasást, az irodalmat és a könyvek világát. Helytelen feltételezés, hogy a gyermeknek nincs szüksége felolvasott mesére, ameddig nem tud egyedül olvasni. Ha az alapoktól kezdve nem könyv- és irodalomszerető családban és közösségben nő fel, akkor iskolás korára nehéz megváltoztatni a gyermek hozzáállását. Emellett az sem elég, ha a gyermek a környezetében sok könyvet lát vagy a szülőt látja olvasni, hiszen az óvoda gyermeknek szüksége van a mesélésre vagy felolvasásra is. Jó, ha látja, hogy hogyan bánt a felnőtt egy könyvvel, hogyan olvas belőle, tehát hogyan zajlik maga a mesélés folyamata.³²

Az IEA³³ 2. Olvasásvizsgálatában feltárták a tanulók családi-kulturális hátterét, amelyből kiderült, hogy egyértelműen pozitív összefüggés figyelhető meg az olvasási teljesítmény és az otthoni környezetben található könyvek száma között. Megfigyelték, hogy mennyire befolyásolja az olvasást az otthoni televíziózás, amelynek eredményei országonként változóak. Vanak országok, ahol a jobban olvasó gyermekek többet tévézhetnek – Finnország,

Portugália és Olaszország –, de van, ahol negatív irányú az összefüggés: Amerikai Egyesült Államok, Németország, Svájc.³⁴

Ha a gyermekek számára a könyv és az olvasás természetes közeg, akkor ez közvetlen életteret biztosít, és így kialakul az úgynevezett könyvkultúra. Ez a fogalom különböző helyzeteket és műveleteket foglal magába: „olvasást, felolvasást, lapozgatást, képnézést, írást; a felnőttet, aki leül a karosszékre és felteszi (vagy leteszi) a szemüvegét, iskolába menő fiúkat és lányokat, kezükben táskával.”³⁵ A gyermek látja a felsorolt helyzeteket, amelyeket utánózni kezd, majd mindennapossá válnak számára. Kiskorától fogva tudja, hogy a könyvet lehet forgatni, lehet nézegetni, majd fokozatosan megtanulja, hogy olvasni is lehet a könyvből. Mindezt a maga módján gyakorolja, sőt, az a gyermek, aki beleszületik a könyvkultúrába, már kétéves korában megfelelő módon bánik a könyvvvel, nem fogja dobálni.³⁶

Belső képkalkotás, készen kapott képek

Sok kérdés felmerül a mese folyamatával kapcsolatban, hogy miért ne lenne jobb a televízióban vagy egy videóban látott mese, hiszen így nemcsak hallja, hanem látja is a gyermek a történetet. A felvetés azon része, hogy látja is a mesét, teljesen igaz, viszont léteznek olyan meggyőző érvek, amelyek bizonyítják, hogy hatásosabb az ember által történő mesélés. A mesélő szerepében levő óvodapedagógust, szülőt, nagyszülőt nem tudja helyettesíteni a televízió, mivel fontos, hogy a gyermeknek legyen lehetősége kérdezni, megoszthassa az élményeit, illetve kapjon esélyt arra, hogy újra tudja olvastat-

ni a számára tetsző részeket. Így a gyermek számára kialakul a mesélés modellje, amit követ otthon és az óvodában is. Képes lesz segítséggel, majd egyedül mesélni: követi a mese történéseit, a szereplők útját, illetve minden mesei elemet.³⁷

Fontos megjegyezni, hogy a kisgyermek nem tud különbséget tenni a belső és a külső kép között. A belső kép az elmondott, felolvasott mesékből táplálkozik, a külső képet pedig a televízió szolgáltatja. Sok szülő általában a külső képet támogatja, ami sajnos káros hatással van a gyermeki képzeletre, és teljesen más igényt alakít ki a mesehallgatással szemben. A televízió az a tulajdonsága, hogy odavonzza a gyermek tekintetét, folyamatosan változó képeket mutat, ez által testileg szinte megbénítja a gyermeket, emellett blokkolja a belső képkészítést, az elaborációt. A külső kép illúzió lesz, egy átverés, amely csak pillanatnyilag enyhíti a gyermek képéhségét. Már testi szinten leáll és nem valósul meg az elvárt feldolgozás, a beépítés és a fejlesztő hatás elsajátítás.³⁸

Ha nem valósul meg az irodalommal való találkozás és a gyermek a televízió által készen kapott terméket kapja az érték helyett, megtörténhet, hogy a készen kapott képek negatívan befolyásolják a „belső mozit”. Tehát a televíziót néző gyerekek nem lesznek képesek felépíteni a saját belső világukat; a készen kapott képek miatt nem tudják szabadjára engedni képzeletüket.³⁹ A gyermek jó esetben az álmaiban feldolgozza a készen kapott, vibráló képeket, viszont abban az esetben, ha nem tudja feldolgozni, akkor szorongani kezd.⁴⁰

Azonban akkor is tudunk hibázni, ha úgy érezzük, nem elég a mesét felolvasni,

hanem meg kell magyarázni a gyermeknek a tanulását. Mint már említettem a fejezet elején, hogy a gyermek a mesélés folyamata közben morális nevelésben is részesül. A mese cselekménye magával ragadja a gyermeket, belső képi világa folyamatosan gazdagodik, táplálva esztétikai érzékét. A mesét elég hallgatni, hiszen a gyermek „látja” azt, amit mesélünk. Mindezt tönkretetheti a mesélő a tanulás levonásával, magyarázásával. A mese erkölcsi tartalmát egy lufihoz hasonlítja Vekerdy, amelyet kipukkasztunk azzal, ha elkezdjük a mese tanulását megmagyarázni. A gyermeket nem az információéhség, hanem az érzelm vezérli. Ha kíváncsi valamire, a mesében megkaphatja rá a választ, anélkül, hogy kimondanánk. Ugyanis a tanulás a mese után is ott marad a gyermekben képi és érzelmi formában. Megmagyarázás által pedig szétfoszlik a gyermekben a képi emlékezet és az érzelmi varázs.⁴¹

Felhasznált irodalom

- BARABÁSI Tünde – STARK Gabriella: *Óvodamódszertani alapismeretek*, Kolozsvár, Kolozsvári Egyetemi Kiadó, 2020.
- BOCSÁK Veronika – BENKŐ Zsuzsanna – HÖLGYESI Györgyi: *Olvasz nekem! Kalauz szülőknék, óvónőknék, tanítóknak a gyermekkönyvek útvesztőjében*, Budapest, Trezor Kiadó, 1995.
- CSÍKOS Csaba: Nemzetközi rendszerszintű felmérések tanulmányai az olvasástanítás számára, in Józsa Krisztián (szerk.): *Az olvasási képesség fejlődése és fejlesztése*, Budapest, Dinasztia Tankönyvkiadó, 2006, 176–177.
- G-Portál: *A mese, mint az egyik leghatékonyabb nevelési eszköz*, é. n., <https://olvasovanevels.gportal.hu/gindex.php?pg=36734488&nid=6692934> (Letöltés: 2024.04.10.)
- HECKER-RÉZ Róbert, SZENCZI Árpád és TOKAJI Balázs: EQ-mérés és -fejlesztés a gyermekkorban, *Magyar Református Nevelés*, Budapest, Református Pedagógiai Intézet, 2021. 2. szám.
- JÁKOB Streit: *Nevelés, iskola, szülői ház és a Steiner pedagógia*, Budapest, Szerzői magánkiadás, 1995.
- KÁDÁR Annamária: *Mesepszichológia*, Budapest, Kulcslyuk Kiadó, 2013.
- MÉREI Ferenc – V. BINÉT Ágnes: *Gyermeklélektan*, Budapest, Gondolat Kiadó, 1981.
- MINISTERUL EDUCAȚIEI NAȚIONALE: *Curriculum pentru educația timpurie în limba maghiară*, București, 2019.
- MINISTERUL EDUCAȚIEI NAȚIONALE: *Suport pentru explicarea și înțelegerea unor concepte și instrumente cu care operează curriculumul pentru educație timpurie*, București, 2019.
- ORBÁN Györgyi: *Híd és korlát*, Kolozsvár, Egyetemi Műhely Kiadó, 2014.
- UZSALYŇÉ PÉCSI Rita: *Fejleszt vagy rombol?*, Pécs, Kulcs a Muzsikához Kiadó, 2020.
- VEKERDY Tamás: *Gyerekek, óvodák, iskolák*, Budapest, Saxum Bt, 2001.

Összegzés

Egy felkészült, 21. századi óvodapedagógusnak tisztában kell lennie a számítógéppel segített oktatás helyes használatával, hogy elkerülje a gyermekeket fenyegető romboló hatásokat. Az óvodás gyermeknek nincs szüksége a képernyő által kapott kész képekre, viszont nagy szüksége van a mesehallgatásra, mely segíti a belső képek kialakulását.

Az óvodapedagógust vagy a szülőt ne akarjuk helyettesíteni a képernyővel, inkább neveljünk kreatív gyermekeket a meséléssel! A digitális világ sok újdonságot tartogat, de sose feledjünk el visszanyúlni a gyökereinkhez és megőrizni azokat! Legyünk mi, pedagógusok, a mesehősök és a digitális világ adta kihívásokra úgy kapjunk megoldásokat, hogy a jövő nemzedékét neveljük fel egészséges, megfelelő körülmények között!

¹ Kádár Annamária: *Mesepszichológia*, Budapest, Kulcslyuk Kiadó, 2013, 17.

² Bocsák Veronika, Benkő Zsuzsanna & Hölgysé Györgyi: *Olvasz nekem! Kalauz szülőknék, óvónőknék, tanítóknak a gyermekkönyvek útvesztőjében*, Budapest, Trezor Kiadó, 1995, 25–26.

³ Kádár: *Mesepszichológia*, 108–109, 141–143.

⁴ G-Portál: *A mese, mint az egyik leghatékonyabb nevelési eszköz*, é. n.

- ⁵ Uo.
- ⁶ Jákob Streit: *Nevelés, iskola, szülői ház és a Steiner pedagógia*, Budapest, Szerzői magánkiadás, 1995, 33–34.
- ⁷ Uo. 34–37.
- ⁸ G-Portál: *A mese, mint...*
- ⁹ Jákob Streit: *Nevelés, iskola...*, 16–17.
- ¹⁰ G-Portál: *A mese, mint...*
- ¹¹ Ministerul Educației Naționale: *Curriculum pentru educația timpurie în limba maghiară*, București, 2019, 3.
- ¹² Uo. 11–12.
- ¹³ Barabási Tünde – Stark Gabriella: *Óvodamódszertani alapismeretek*, Kolozsvár, Kolozsvári Egyetemi Kiadó, 2020, 67.
- ¹⁴ Ministerul Educației Naționale: *Curriculum pentru educația timpurie...*, 9.
- ¹⁵ Ministerul Educației Naționale: *Suport pentru explicarea și înțelegerea unor concepte și instrumente cu care operează curriculumul pentru educația timpurie*, București, 2019, 20.
- ¹⁶ Uo. 21. „Televizorul trebuie folosit pentru a completa cunoștințele copiilor și nu ca un element concurent pentru activitățile din sala de grupă, în scopul vizionării desenelor animate.”
- ¹⁷ Uo. 21. „ecranul monitorului fascinează copiii de toate vârstele”
- ¹⁸ Uo. 20–21.
- ¹⁹ Uo. 21. „învăță/exersează abilități spațiale și de logică; pregătește copiii pentru utilizarea calculatorului în viitor; crește stima de sine și încrederea în sine; stimulează capacitatea de rezolvare de probleme; stimulează înțelegerea limbajului; îmbunătățește memoria de lungă durată; exersează abilități care vizează dezvoltarea motricității fine.”
- ²⁰ Uo. 21.
- ²¹ Vekerdy Tamás: *Gyerekek, óvodák, iskolák*, Budapest, Saxum Bt, 2001, 26.
- ²² Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD – Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică) által, 2015.
- ²³ Ministerul Educației Naționale: *Suport...*, 22.
- ²⁴ Uzsálné Pécsi Rita: *Fejleszt vagy rombol?*, Pécs, Kulcs a Muzsikához Kiadó, 2020, 25.
- ²⁵ Uo. 92.
- ²⁶ Uo. 50.
- ²⁷ Hecker-Réz Róbert, Szenczi Árpád & Tokaji Balázs: EQ-mérés és -fejlesztés a gyermekkorban, *Magyar Református Nevelés*, Budapest, Református Pedagógiai Intézet, 2021. 2. szám, 25.
- ²⁸ Bocsák et. al.: *Olvasz nekem!...*, 25–35.
- ²⁹ Vekerdy: *Gyerekek...*, 25.
- ³⁰ Bocsák et. al.: *Olvasz nekem!...*, 25–35.
- ³¹ Vekerdy: *Gyerekek...*, 28.
- ³² Bocsák et. al.: *Olvasz nekem!...*, 15–18.
- ³³ International Association for Evaluation of Educational Achievement, A tanulói teljesítmények értékelésének nemzetközi szervezete
- ³⁴ Csikos Csaba: Nemzetközi rendszerszintű felmérések tanulságai az olvasástanítás számára, in: Józsa Krisztián (szerk.): *Az olvasási képesség fejlődése és fejlesztése*, Dinasztia Tankönyvkiadó, Budapest, 2006, 176–177.
- ³⁵ Mérei Ferenc – V. Binét Ágnes: *Gyermeklélektan*, Budapest, Gondolat Kiadó, 1981, 233.
- ³⁶ Uo. 233–234.
- ³⁷ Bocsák et. al.: *Olvasz nekem!...*, 70–80.
- ³⁸ Vekerdy: *Gyerekek...*, 26.
- ³⁹ Bocsák et. al.: *Olvasz nekem!...*, 70–80.
- ⁴⁰ Kádár: *Mesepszichológia*, 59.
- ⁴¹ Orbán Gyöngyi: *Híd és korlát*, Kolozsvár, Egyetemi Műhely Kiadó, 2014, 109–110; Vekerdy: *Gyerekek...*, 28.

ABSTRACT

The study explores the theme of storytelling, reading, and listening to stories, which the digital world exchanges for vibrant images. Educators of the 21st century have all the tools and knowledge to support children's development under specific conditions. The study aims to emphasize the importance of reading and listening to stories in the correct process of educating readers. For educators in Romania, there is the *Koragyermekkorai nevelés, an official curriculum* that provides information on how to plan and organize activities in kindergarten. As part of a national project, kindergarten teachers are required to tell stories to children every day, as reading is considered the most educative learning activity. In the study, I compare reading and listening to stories with computer-assisted education; the child's ability to imagine with received images through screens; as well as the developmental effects compared to destructive ones. Thus, I attempt to find an answer to the question: do we need new methods to enrich the experiences of the current “gadget world” generation, or should we stick to traditional methods through which we convey our traditional values?

Keywords: educating to become reader, storytelling, digital world, screen